

ményrendszerrel. Július 19-én *Dogan Güreş* hadseregtábornok, a Török Haderő vezérkari főnöke adott fogadást az isztambuli Helyőrségi Tiszti Klubban. Július 20-án a Fenerbahçe Tiszti Klubban *Ismail H. Karadayi* hadseregtábornok, az 1. Török Hadsereg parancsnoka látta vendégül vacsorán a kollokvium résztvevőit. Július 21-én egész napos programon ismerkedhettek a kül- és belföldi hadtörténeteszek Isztambul legjelentősebb műemlékeivel és legnevezetesebb múzeumi gyűjteményeivel. Végül július

23-án díszvacsorán a Harbiye Tiszti Klubban nyílt mód, hogy a 38 országbeli kutatótársak az újabb találkozásig ünnepélyesen búcsút vegyenek egymástól és a rendkívül magas szintű programot biztosító, minden kívánságot figyelembe vevő, a legjobb közérzetet biztosító török házigazdától. Akinek erre módja nyílt, a Kollokviumot követően még három napos kiránduláson ismerkedhetett a vendéglátó országgal Ankara, illetve Izmir térségében.

PARÁDI JÓZSEF

HÁBORÚ, FORRADALOM, TRIANON

V. Magyar Rendvédelemtörténeti Tudományos Konferencia Budapest, 1993. szeptember 21–23.

A magyar rendvédelem történetének művelésével foglalkozó szakemberek immár fél évtizede minden évben összeg tartják soros konferenciájukat. E fórum valóságos intézménnyé vált. Évről évre növekvő színvonal jellemzi e rendezvényeket, amelyeket a hazai és külföldi szakemberek érdeklődése kísér.

A konferencia rendezője a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelemtörténeti Tudományos Társaság és a Rendészeti Kutatóintézet volt. Mivel azonban a Kutatóintézet – rendkívül szerény anyagi lehetőségei miatt – elsősorban erkölcsi támogatást tudott nyújtani a rendezvény lebonyolításához, a tudományos társaság pedig csupán mérsékelt összegű parlamenti támogatásban részesült, külön köszönet illeti azokat a természetes és jogi személyeket, akiknek adományai és munkája lehetővé tette a nemzeti múltunk e területének feltárását szorgalmazó rendezvény megvalósítását.

Az 1992. évi IV. Magyar Rendvédelemtörténeti Konferencia kezdeményezését követve az V. Magyar Rendvédelemtörténeti Konferenciához is kapcsolódott egy kamarakiállítás. A kiállítás – és a konferencia – számára a Rendőrtiszti Főiskola biztosította az elhelyezést. A kiállítás keretében az 1910-es és 1920-as évek magyar rendvédelmi testületeinek egyenruházata, fegyverzete, kintüntetési és ékítményei kerültek bemutatásra. Külön köszönet illeti Korsós László, Lugosi József és Ságvári György urat, akik a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményéből, illetve Zeidler Sándor urat, aki magángyűjteményéből a szükséges anyagot a kiállítók rendelkezésére bocsátották.

Immár hagyományszerűen a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelemtörténeti Tudományos Társaság ezúttal is a konferenciához kapcsolódóan tartotta meg soros közgyűlését.

A XIX. század végének és a XX. század elejének történetét felölelő konferenciát a két világháború közötti Magyar Királyi Belügyminisztérium meghatározó személyisége, O'sváth László miniszteri osztályfőnök emlékének ajánlották a szervezők. O'sváth László a belügyi szakembergárda azon nemzedékéhez tartozott, akik még a történelmi Magyarországon kezdték el hivatásuk gyakorlását.

A fejlett erkölcsi érzékkel megáldott, haladó szellemű és a nemzeti érdekek primátusát valló O'sváth László tragédiája szorosan összefonódott népünk balsorsával. A német befolyás erősödése nyomán a jobboldal háttérbe szorította O'sváth Lászlót és a hozzá hasonló érzelmű személyeket. A szovjet megszállást követően pedig folytatódott e tendencia, mely végül az egész családot sújtó internálásba torkollott. A konferenciára hazautazott a külföldön élő O'sváth család két tagja, O'sváth Erzsébet és O'sváth György, aki egyben a díszelnöki funkciót is ellátta.

A csaknem félszáz résztvevőt számláló konferencia első napján a rendkívüli hatalom jogi kérdéseiről és a dualista monarchia haderejének rendfenntartó szerepéről szerezhetek új ismereteket a jelenlévők. Az első napon a konferencia ügyvezető elnöki tisztét *dr. Dombrády Lóránd* a hadtudomány doktora látta el.

Mezei Barna az állam- és jogtudomány kandidátusa „A rendkívüli hatalom jogi jellege, közigazgatási vonatkozásai és hatása a rendvédelemre” címmel tartotta meg előadását. Az előadó nem csak azt bizonyította, hogy a szádelőn született kivételes hatalomról szóló törvény a korabeli jogalkotás értékes része, hanem új összefüggéseket is feltárt az 1912/LXIII. tv. utóhatásait illetően.

Zachar József a történelemtudomány kandidátusa „Az osztrák–magyar haderő rendfenn-tartó szerepe az első világháború idején” című tanulmányában eddig ismeretlen tényeket tárt fel és egyben az ausztriai és magyarországi helyzet összehasonlítását is elvégezte a véderőnek a kivételes hatalomban betöltött funkcióját illetően.

Szakály Sándor, a történelemtudomány kandidátusa „Az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregének tábori csendőrsége az első világháború idején” című referátumában a véderőn belüli rendfenn-tartást mutatta be. Egyértelmű következtetésként fogalmazta meg azt, hogy a személyi és tárgyi feltételrendszer elvonása következtében a korabeli csendőrség nem tudta hivatását maradéktalanul teljesíteni.

A második napon az ügyvezető elnöki tisztet *dr. Dános Valér*, az állam- és jogtudomány kandidátusa töltötte be.

A konferencia második napját *O'sváth György* nyitotta meg, aki az O'sváth család nevében köszöntötte a résztvevőket és megismertette a jelenlévőket azzal az életszemlélettel, nemzettudattal, amelyet édesapja magáénak vallott és amely munkássága során vezérelte.

Szakály Sándor a történelemtudomány kandidátusa az O'sváthi életművet ismertette. Hangsúlyozta, hogy bár az O'sváthi életút kutatása még nem fejeződött be, főbb kontúrok azonban már mindenképpen felvázolhatók. Olyan köztisztviselő életpályáját mutatta be, akinek munkássága nem fér bele a sematikus történelemszemléletbe. Egyéni életutat járt végig, melynek számos fordulatában osztozott pályatársaival, tehetsége és erkölcsi tartása mégis az élre helyezte személyét.

Parádi József a hadtudomány kandidátusa „A háborús határőrizetre való áttérés tervezetét” ismertette. Az európai és a magyar határőrizet fejlődési folyamatába ágyazott referátum számos, a mának szóló tapasztalat feltárásával gazdagította a magyar határőrizet történelmét.

Dr. Franz Hesztéra osztrák ny. csendőr ezredes az osztrák csendőrség parancsnoklási rendszerének fejlődésével ismertette meg a jelenlévőket az 1850-től 1993-ig terjedő időszakra vonatkozóan. Az előadásból egyértelműen kitűnt, hogy a közös gyökerű ausztriai és magyarországi csendőrség vezetési szisztémája rendkívül hasonlatos volt, amely jelenség fennmaradt a dualizmus felbomlását követően is, egészen az Anschlussig.

A Fazekas László és Tóth László által készített „A testőrség és a parlamenti őrség az első világháború alatt, valamint a katonai összeomlást követő időszakban” című dolgozatot Tóth László ismertette. A szerzőpáros eddig fel nem dolgozott iratanyag felhasználásával is vizsgálta a parlamenti őrség felállításának és működésének okait és körülményeit. A hallgatók olyan érdekes eseményekkel (és azok háttérfolyamataival) ismerkedhettek meg, amelyek parlamenti életünk vizsgált szakaszának alaposabb megértéséhez járultak hozzá.

Jóó Gábor a Magyar Királyi Pénzügyőrség háborús feladatrendszerét dolgozta fel. Az eddig feltáratlan témakör bemutatása számos érdekes információt nyújtott a hallgatóságának a testület katonai és szakhatósági ténykedését illetően egyaránt.

Dr. Suba János a trianoni országhatár kitzésének politikai és technikai kérdéseivel foglalkozott. Az általa felsorakoztatott tényanyag nem csak azt bizonyította, hogy a Magyar Királyság milyen kiszolgáltatott helyzetbe került a trianoni békediktátum következtében, hanem az események vizsgálata arra is fényt derített, hogy a kedvezményezett helyzetet az utódállamok eltérő kultúrszinten éltek meg, amely tükröződött a határkijelölési munkálatokban.

Zsiga Tibor a történelemtudomány kandidátusa a trianoni békediktátum nyugat-magyarországi revízióját ismertette. Az előadó a Sopron környéki, illetve burgenlandi eseményeket a trianoni diktátum első revíziójaként értékelte. A nemzetközi és a regionális helyzetet, illetve körülményeket bemutató előadás külön kitért a „civitas fidelissima” és a „communitas fidelissima” kérdésére is, cáfolva a témakörben megjelent és a történelmi tényeket egyoldalúan értékelő magyarázatokat, megvédve a két település kitüntetett címét.

Dr. Ernyes Mihály a közrend és a közbiztonság helyzetét mutatta be Baranya-megyében a szerb megszállás idején. Annak ellenére, hogy a szerző nehéz feladatot vállalt magára – hiszen

az iratanyag rendkívül töredékes, a határon túliakhoz pedig a jelenlegi helyzetben nem lehet hozzáférni – mégis alapos és átfogó képet sikerült kialakítania a vázolt témában. Mivel a témakör korábban feldolgozatlan volt, az előadásban elhangzottak hozzájárulhatnak a régiótörténet kiteljesedéséhez és a magyar rendvédelem történetének gyarapításához egyaránt.

Dr. Bacsa Gábor, a második nap utolsó előadója a Magyar Királyság és a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság közös határmegállapító bizottságának működését ismertette. Az előadó feltárta azokat a tényeket, amelyek nyomán értékelhetővé válik a határmegállapító bizottság műszaki és politikai ténykedése. Sikerült megtalálnia azokat a dokumentumokat, háttéranyagokat is, amelyek egyértelműsítik a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság részéről a terület-szerző szándékot.

A konferencia zárónapján az ügyvezető elnöki tisztséget *Zachar József*, a történelemtudományi kandidátusa viselte.

Hegedűs Róbert, a hadtudomány kandidátusa a magyar biztonságpolitika változásait mutatta be 1912-től 1925-ig. A nemzetközi és a monarchiai politikának a biztonságot közvetlenül meghatározó elemei feltárása mellett kitért a véderő teljesítőképségeinek bemutatására is. Mindezek gyökereként pedig az Osztrák-Magyar Birodalom gazdasági állapotát jelölte meg. Rámutatott arra, hogy a monarchia biztonságpolitikája nem zárta ki a magyarországi biztonsági koncepciót. A monarchiai és a magyarországi biztonságpolitikából alakult ki – a trianoni békediktátum nyomán megváltozott körülményeknek megfelelően – a két világháború közötti Magyar Királyság biztonságpolitikája.

Dr. Botos János a Magyar Királyi Belügyminisztérium két világháború közötti fejlődéstörténetének – a konferencia által vizsgált – időszakát mutatta be előadásában.

Komáromi Gábor főiskolai hallgató – a konferencia junior előadója – a Magyar Királyi Csendőrség diszlokációváltozásait értékelte. Kutatási eredményei nyomán számos értékes ismerettel gyarapította a magyar rendvédelem történetének e témakörét. A referátum nyomán egyértelművé vált, hogy a csendőrségi diszlokáció rendkívül rugalmasan követte a közbiztonság alakulását. A csendőrségi struktúra nem a közigazgatás szervezetéhez, hanem

a feladatokhoz orientáltan működött. A Magyar Királyi Csendőrség diszlokációja mának szóló lényeges tapasztalatait is tolmácsolta az előadó, amikor bemutatta, hogy a csendőrség létszámának döntő hányada a településeken szétszórva, számos apró szervezeti egység kötelékében látott el végrehajtott szolgálatot. A csendőrség kötelékében a nagy létszámú parancsnokságok ismeretlenek voltak.

Lugosi József, a hadtudomány kandidátusa „Az első világháború hatása a rendvédelmi szervek fegyverzetére” címmel tartotta meg előadását. E referátum aratta a legnagyobb sikert. A kézbevehető és megvizsgálható fegyverkollektió osztatlan tetszést váltott ki. Újszerű volt az előadás is, hiszen – az ilyenkor szokásos fegyvertechnikai ismertető mellett – az előadó arra is rávilágított, hogy a rendvédelmi szervek tekintetében sajátságosan jelentkezett a háború szülte fegyverfejlesztés. Az Osztrák-Magyar Monarchia viszonylag szerény lehetőségei ugyanis azt eredményezték, hogy a legjobb fegyvereket a véderő kapta meg, a rendvédelmi szervek számára pedig a kevésbé modern, de még hadihasználható, esetleg zsákmányanyag-fegyverzet jutott.

Dr. Öry Károly a magyar rendvédelmi szervek tevékenységét mutatta be az első világháború, az őszirózsás forradalom és a proletárdiktatúra időszakában, jól összefoglalva mindazon körülményeket, amelyek – az államhatalom más területeihez hasonlóan – a rendvédelem ellehetetlenüléséhez vezettek a háború utolsó időszakában. A közbiztonság helyreállításának gróf Károlyi Mihály és Kun Béla nevéhez fűződő modelljei végül is, a külső és a belső tényezők együttes hatása nyomán, csődöt mondtak. A két sikertelen kísérlet közül az előadó az őszirózsás forradalom rendvédelmét tartotta a magyar hagyományokhoz és az ország realitásaihoz közelebb állónak.

Keserői István, a hadtudomány kandidátusa tartotta a konferencia utolsó előadását „A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az 1918-as forradalom és proletárdiktatúra után 1919–1924” címmel, mely egyben áttevő jellegű is volt az 1994. évi rendvédelemtörténeti konferenciára. Az előadó – különböző politikai irányoktól mentesen – a tényanyag több oldalú megközelítésével mutatta be azt a folyamatot, amely az ország szétszilált rendvédelmétől, a különítmények önkényeskedésén keresztül, végül is a rendvédelem konszolidációjába torkollott.

A harmadik nap délutánján a zárszóra és a vitára került sor.

A referátumokat követően azonban vita nem bontakozott ki, mert a hozzászólók észrevételeivel az előadók és a hallgatóság egyaránt egyetértett. A hozzászólásokat döntően pontosítások képezték. Közülük a leglényegesebb *dr. Gáspár László* volt. A felszólaló annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a Székely Hadosztály nem lehetett áruló, mert tulajdonképpen nem is képezte a Vörös Hadsereg részét. Zárszávéban *Zachar József* a konferencián elhangzottakat úgy értékelte, hogy azok hozzájárulnak a történelemtudomány új tudományos eredményekkel való gazdagításához. Annak a reményének

adott hangot, hogy a rendezvényen elhangzottakat a szervezők publikálni fogják, mert a szakma és az érdeklődők egyaránt így ismerkedhetnek meg a magyar rendvédelemtörténet legújabb kutatási eredményeivel.

Az elnök zárszávéban külön elismeréssel adózott a konferencia legfiatalabb előadója teljesítményének. A szervezők nemes kezdeményezéseként értékelte a szakterület kezdő művelői legjobbjainak bevonását a tudományos élet ezen fórumába.

ZACHAR JÓZSEF

BARÁT VAGY ELLENSÉG?

A harcosok, háborús résztvevők és polgári lakossághoz tartozók megkülönböztetése a XVIII. századtól

Nemzetközi tudományos ülés, Bécs, 1993. október 4.

Az Osztrák Hadsereg múzeum Hadtörténelmi Kutatórészlege a Ludwig Boltzmann Nemzetközi Művelődés- és Gazdaságkapcsolati Intézet, a Politikai-Stratégiai Tanulmányok Társasága és az Osztrák Honvédelmi és Biztonságpolitikai Társaság bevonásával magyar szempontból is figyelemreméltó nemzetközi tudományos ülésszakot rendezett 1993. október 4-én Bécsben. Az újra és újra fegyveres összecsapásokba átcsapó elhúzódó délszláv válságból kiindulva a rendező szervek fontosnak és hasznosnak vélték annak megvitatását, miként voltak tekinthetők a XVIII. századtól kezdve napjainkig a szemben álló hadviselő felek arra, hogy megkülönböztessék a nyíltan fellépő harcost, az ellenséges haderőt kiszolgáló, vagy passzívan viselkedő polgári lakost, továbbá a saját hadműveleteket segítők, és hogy ez milyen megkülönböztető jelzések alapján volt, vagy nem volt lehetséges.

A mintegy százhusz résztvevőt az első ülésen a rendező intézmények nevében *Herbert Krejci*, az Osztrák Honvédelmi és Biztonságpolitikai Társaság elnöke, az Osztrák Gyáriparosok Egyesületének nyugalmazott főtitkára üdvözölte.

A meg tárgyalandó téma felvezetésére *dr. Manfred Rauchensteiner* udvari tanácsos,

egyetemi docens, az Osztrák Hadsereg múzeum igazgatója vállalkozott. Felidézte, hogy már a második Öböl-háborúban 1991-ben nagy nehézséget okozott a szövetségeseknek „a barát vagy ellenség” kérdés megválaszolása, mivel az iraki haderő huszat meghaladó különböző álcamintázatot hasznosított a bevetettek öltözékén. A jelenleg is véres összetütközésekkel járó balkáni válságban pedig a szemben álló horvát, szerb, vagy bosnyák harcosok sokszor azonos – egykori jugoszláv – harcöltözetet viselnek, és csupán valamilyen nehezen felismerhető, felvarrott megkülönböztető jelzést alkalmaznak. Bevezetője után az első ülés elnökeként adta tovább a szót *Manfried Rauchensteiner*.

Christopher J. Duffy egyetemi tanár, a Brit Királyi Katonai Akadémia tanszékvezetője (*Sandhurst*) „A polgári személy helyzete a XVIII. századi harcokban” címmel tartott előadást. Ebben – éles határt húzva az ancien régime és a forradalmi korszak háborúi közé – bemutatta, milyen rendkívüli intézkedéseket alkalmaztak a különböző kormányzatok és hadvezetések a polgári lakossággal szemben a hadművelési területeken.

Ezt követően *dr. Wolfgang Etschmann* tanácsos, az Osztrák Hadsereg múzeum tudományos